

Gabriel ANDREESCU

Egy pro-európai párt

William Totokot idézem, aki a maga idején a *Deutschlandfunk* országos rádióadó 2000. november 27-i megállapítását idézte:

„Mostantól kezdve Romániában semmi sem lesz úgy, mint eddig volt”. De november 27-ének Romániája különbözik november 26-a Romániájától abban az értelemben, hogy különbözünk mi, megváltozott megértésünk azzal szemben, ami körülvesz. Tisztán látjuk, majdnem magától értetődő volt, hogy a román társadalom olyan legyen, amilyenek a szavazás mutatja. Egy vulgáris, agresszív és egyszerűsítő sajtóval, egy felelőtlen politikai osztállyal, a korrupciónak azzal a fokával, amely megmételvez minden szakmai s nem kevésbé minden alakító kategóriát – tanárok, papok stb. –, olyan intézményekkel, amelyek a szervezett bűnözés valóságos eszközeivé váltak – lásd a csen-

dőrség és a vémórség nagy főnökeinek magatartását – magától értetődő volt, hogy az emberek, különösen a fiatal generáció, bedőljenek az úgynevezett „igazságtévő” Corneliu Vadim Tudor és a hozzá hasonló demagóg, populista és ultraszélsőséges beszédeinek.

De a november 26-i választás legfontosabb következtetései (természetesen a választói opciók előzetes történetének összefüggésében) véleményem szerint a következők:

- a lakosság nagy része negatívan szavaz, mert nem talál egyetlen olyan pártot sem, amely erkölcsi és pszichológiai komfortot kínálna neki;
- hatalmas igazságtévő szomszja van, s azon a ponton áll, hogy legyőzi a társadalmi bizonytalanságtól való félelmet;
- hajlandó egész valójában átmenni a politikai paletta egyik oldaláról a másikra, ha egy új jelzés magára vonja a figyelmet és meggyőzi;
- jelentős arányban tartózkodik a szavazástól, nem mintha közömbös lenne – lásd az eredmények és a felmérések közötti alapvető különbséget: a jelenléte –,

hanem mert nem tud azonosulni egyetlen politikai alakulattal sem.

A mostani választások kiáltó módon meghazudtolják egy „elemző” két évvel ezelőtti hipotézisét, mely szerint a politikai piac „telítve” lenne. Másrészt a megjelenő alakulatok özöne, mint például Radu Vasile vagy Viorel Lis pártja – vagy közvetlenül a választások után az újságokban vastag betűsen Ticu Dumitrescu neve fölé írt Új Demokratikus Ellenzék alakulata – azt mutatja, hogy milyen felzárkózott és nevelésesen lehet válaszolni erre az igényre.

Mennyi képzelőereje lesz az életnek? Mivel az életet mindenki javaslata alakítja, én is megtenném a magamét kijelentve, hogy jó lenne, ha az új politikai szervezetek nem a semmiből indulnának, hanem a „megnyert tőkéből”, amely a mai folyékony és meglehetősen gyanús világban az önzonosság egyetlen próbája. Hány ismertebb személyiségnek sikerült vajon makulátlanul tisztán megőriznie önmagát a közéletben tevékenykedő alakulatok és vezetőik nyomortülséges kompromisszumaitól? Néhányuknak sikerült.

Nevük alatt megalakulhatna egy párt, amely az érdekeltek európai akaratát fejezné ki, az eszközök kompetenciáját és azt az intézményes képességet, hogy a szervezetek számára olyannyira ellenséges közegben működjenek, mint Románia.

Az ilyen kezdeményezések azonban könnyen elveszthetik az opportunitást. Valós veszélyt jelentene az alakulat „kihirdetéssel” való megalakítása. Egy működőképese párt nem csupán tagjainak egy eszméhez való hűségét kell biztosítsa, hanem azokhoz a részletekhez való hűségét is, amelyek e körül az eszme körül jelentkeznek. Nem a demokráciáért, hanem azért a bizonyos módért, ahogy a demokráciát elgondolják; nem a reformért, hanem a reform bizonyos módon való meghatározásáért. Egy politikai alakulat perspektíváinak és célkitűzéseinek pontos meghatározása még a tagok tömeges csatlakozása előtt szükséges – a „valamiért” és nem a „valami mellé” való csatlakozás.

Az intézményes konstrukcióhoz tartozik a belső demokrácia és a pártfegyelem egy időben történő megvalósítása. Nem követelhetjük fegyelmet anélkül, hogy ne

biztosítsd a belső megnyilvánulási teret, mint ahogy a pártdemokrácia megvalósítása is kötelezővé teszi a játékszabályok betartását. A jogszerűség, szakszerűség alapvető követelményeihez forduló párt – s ez a jövő alakulatának alapja – szigorúan megköveteli a tagok szelektálását.

De azt hiszem, egy polgári alakulat párttá való alakulásának legnagyobb veszélye annak regionalizálódása. Egy ilyen törekvés bátorítása, miközben az ország többi tartományában nincsenek regionális mozgalmak – a Moldvaiak Pártja feloszlott, mert annyira kötődött saját vezetőjéhez, Munténiában szó sincs semmilyen párttól – már a kezdet kezdetén elszigetelné a kezdeményezést. Mennyit számíthat egy pár százalékot elérő alakulat, ha a politikai életet 70%-ban a PDSR és a PRM uralja, amelyek – ahogy Molnár Gusztáv mondja – a közlekedő edények törvénye alapján működnek? Hogy országos támogatottságú párt legyen, magadévát kell tenned a nagy országos feladatokat. Ma a támogatás, amint a választások bebizonyították, a többségi akaratnak egy tisztességes társadalom eszméje körüli felhalmozódásából áll. Sem a többség, sem a társadalmi tisztesség nem ragadható meg az ország egyik sarkából, bármilyen is az a sark és bármennyire is „pro-európai”.

Fordította: HADHÁZY Zsuzsa

Marius COSMEANU

Rolex sed lex

A román demokrácia elvetélése az elnöki választás második fordulójában, még egyszer bebizonyított, milyen messze állunk attól, hogy végre-valahára kigyógyuljunk durva kommunista mentalitásunkból. Az *Állatfarm*, az *1984* vagy *A színész és a vadak* – mint láttuk – még mindig időszzerű filmek, és a hazai kiadású *homo sovieticus* éppen olyan elevenen él, mint tíz évvel ezelőtt. Pontosan: nem értek egyet azokkal, akik úgy vélik, hogy e fent említettek közé oda kell sorolnunk a fiatalokat is. Nem hiszem, hogy az „egy 2 és három 0” év „tökös gyermekei” (*ben-gos*) – ahogy ezt egy sikeres sláger címe hirdeti (*bu.g. maffia*) – , akiket annyira ócsárolt és csepült a sajtó, ilyen könnyen vádolhatóak, mi több, áldozattá tehetőek lennének. (Utóvégre jó részük Theodor *Stolojanra* adta voksát.) Inkább hiszem, hogy logikus, ha egy társadalomban, amelyben – a hitelen erkölcsi támpontok hiányában – egyre nagyobb azoknak a száma, akik megelégtették a politikai színpad viszásságait és végső soron ennek a mindennapi élet területén megmutatózó „eredményeit”, a fiatalok legyenek a legtürelmetlenebbek. Azt hiszem, ez magyarázza néhányuk jobb híján- szavazatát is. Különbözik a mai fiatal generáció szabadságérzése, az életkorra jellemző anarchista hangúlyokat is beleértve, fejlettebb, mint azoké a generációké, akik a legapróbb részleteiben megtapasztalták a taposlás művelését, a táplálkozás racionalizálását és a pártvonalon történő „rincéruzosodást”. Legyünk megértők: a *hip-hop* és más, mai irányadó zenei áramlatok nem román találmányok; azok a szubkultúrák és ellenkultúrák, amelyeket ezek létrehozhatnak, a többi

volt kommunista országban is megtalálhatóak (hogy a nyugatiakra ne is beszéljünk). Mindezzel együtt sehol Európában – Ausztria kivételével – nem olyan széles a xenofób mezőny, mint minálunk a nagromániás. A fasisztoid magatartásmód támogatói sehol nem alkotják a választópolgárok negyed részét!

Azt gondolom tehát, hogy az igazi problémát nem annyira a mostanság megjelent román együttesek okozzák és azok, akik az ilyenfajta zenéért élnek-halnak, hanem az egyéb szocializációs tényezők, beleértve a média egy részét és azokat az intézményeket, amelyekben a románok leginkább megbíznak. Egy olyan társadalom, amelynek lakossága ezelőtt öt-hat évtizeddel 75%-ban falun élt, s amelyet a kommunista időkben, fejetetejére állítva a társadalmi piramist, szintén „néhány paraszt” vezetett – sajátos, természetesen szovjet modell alapján kialakított értékrenddel és viselkedési normával –, nem tudja megfogalmazni egy konszolidált polgári társadalom iránti igényét. Az a modernizálódás, amely a Ceausescu-rendszer idején történt, mint ismeretes, nem volt természetes, szerves folyamat. A lumpenizálódás következményei (ami különben az utolsó évtized politikai elitjére is jellemző) ezt a tényét igazolják.

Ha azonban ezeknek a politika iránt közömbös fiataloknak (ami különben nyugatiasodásuk jele is), meg van minden esélyük arra, hogy felnőttek váljanak, (elég például a két jeles személyiségre – Javier *Solanára* és Bill *Clintonra* – gondolunk, akik fiatalon keményen harcoltak az Észak-Atlanti Szövetség, illetve a vietnámi háború ellen), a „felnőtt” generációk számára, amelyek továbbra is uniformizálódásra, vaskézre vagy diktatúrára áhítoznak – olyan társadalmi formák ezek, amelyek felmentik őket a felelősségvállalás alól – a megoldások, ha léteznek is, nagyon nehezen fellelhetőek. Elsősorban azokra gondolok, akik idő-

szakonként, akár bombázás után a tífusz, megjelennek, minden olyan alkalomkor, amikor zavarossá válnak a politika vizei, meglobogtatják az „igazság” képzeletbeli zászlaját úgy, ahogy az többek között a moszkvai puccs, az 1999-es bányászjárás vagy a mostani választások esetében is történt.

Másfelől a „tagadás tagadása” – Ion Iliescu támogatása a demokratikus erők által december 10-én – széleskörű Pitești-i „átnevelés”-re hívja fel a figyelmet. Hogyan is nevezhetnénk másnak, mint „agymosásnak” olyan valaki támogatását – kényszerhelyzetben –, aki egy évtizeden keresztül a demokrácia első számú közellensége volt?

Arra, hogy Romániában ezek után semmi sem lesz úgy, ahogyan eddig volt – hogy a *România Mare* lapnak a *Deutschlandfunk* szerkesztői által „átértelmezett” mottóját használjam, bizony, jaj, mi is rádöbbenünk: az egyetlen erkélyen elhangzott ama bizonyos Miatyánkkal elkezdődött Constantinescu-rendszer négy évének lezárulása a december 10-i szavazással, és az elnök megalázása egy beteges izlésű állampolgár által, két szomorú és jelképes eleme a helyzetképnek, amely most elének tárul. A román politika perspektívái azonban csak ezután lesznek láthatóak.

Mivel a román társadalomnak annyi év posztkommunizmus után sem sikerült megsemmisítenie (nem gépfegyverrel!) a kommunista struktúrákat, nincs miért csodálkoznia azon, hogy nem találja a kiutat abból a nyomorból, amiben van. Az exorcizmus ebben az esetben, tetszik, nem tetszik, a bennünk lakozó rossz alóli felszabadulás feltétele. Attól tartok azonban, hogy a biológia ebben az esetben is legyőzi a történelmet, és arra kényszerít bennünket, hogy a mamutoknak a jelenből való kivonulására várakozzunk...

Ha a most lezajlott választások politikai opcióinak magyarázata a telített-

ségen alapuló ellenszavazás, akkor a következő évek helyzetét megmentő egyik megoldás a decentralizáció. Pontosabban, a regionalizálás. Mert az eddigi hagyományok alapján nem látom, hogyan válna annyira engedékennyé a felelősséggel/jogokkal túlterhelt központ, hogy átruházza ezeket a perifériára/provinciára. Mi több, hogy Szócs Géának a napokban egy televíziós beszélgetés alkalmával elhangzott kijelentését idézzem, hogyha egy magyar sem lenne Romániában, erre a decentralizációra akkor sem kerülne sor. A magyarok ebben az esetben (is) ürügyként szolgálnak. És itt nem egyszerűen Paul *Philippi* „szent tehené”-ről van szó – az egységes nemzetállamról –, hanem ugyanannyira gazdasági és pénzügyi érdekekről (ennek bizonyítékai a Bukarestben egészen „tűrhetően” élő erdélyiek, akik hallani sem akarnak a transzszilvanizmusról). Hogy a gazdasági szféra kezd előtérbe kerülni, azt a PDSR szigorú elhatárolódása mutatja, eddig legalábbis, a PRM-től, és Ion Iliescu „nyugatpárti” beszéde a választások második fordulójának estéjén – amely pápább volt a pápánál.

Nem „megnyugtani” akarok, amikor azt mondom, hogy a működőképese regionalizálás az ország valamennyi történelmi övezetének/régiójának érdeke. Ez nyilvánvalóan így van. Mint ahogy ugyanilyen nyilvánvaló, hogy nem mindenik közösség tudatosította magában a regionalizmus előnyeit vagy szükségességét (vegyék úgy, ahogy akarják). Mondhatnánk azonban, hogy ez az ő dolguk, az illető közösség tagjait, hogy „közvetlenül” és „személyesen” érinti őket, de nem hiszem, hogy ez lenne a legmegfelelőbb megközelítési mód. Akárhogy is, akik tudatában vannak egy ilyen jellegű politikai projekt szükségességének, nem tehetnek egyebet, mint hogy támogassák. A civil társadalom és a Romániában létező törvényeken keresztül. Egy transzietnikus regionális pártot is beleértve (Erdély és a Bánság esetében). Végeredményben mind a PNTCD (Erdélyben és a Bánságban), mind a PDSR (regáti jelenlétével, ahogyan ez *Bakk Miklós* helyesen megállapítja az

ebben a számban megjelent cikkében) regionális párt. Csakhogy a szubszidiaritás elvének regionális szintű alkalmazását sem a PNTCD, sem a PDSR nem tűzte ki célul magának.

Másrészt egy erdélyi és bánsági regionális pártnak el kellene „lopnia” a két párttól a nemzeti nyitottságot, egyfajta, ha úgy tetszik; „frundálódás”-t kellene megvalósítania, egy regionális alapokra épülő nemzeti konstrukciót.

Jelen pillanatban, véleményem szerint, van értelme egy regionális pártnak. Azt a politikai irt, amelyet a román politika színpadán a jobboldal hozott létre azáltal, hogy a PNTCD már nem jutott be a parlamentbe, valószínűleg új pártok megjelenése fogja betölteni. A veszély azonban a balos mezőny kiszélesedése. Ha továbbra is megengedjük, hogy a választópolgárok a rossz különböző változatai közül választzanak, nem teszünk mást, mint meghosszabbítjuk a mostani hamleti helyzetet, és a jövőben is, Eugen Ionescu szavait idézve, választhatunk az „egyszerű” és a „kétszervű” között...

Egy regionális politikai projekt megvalósítása (párt, szövetség, liga stb.) ugyanazoknak az alapvető feltételeknek teljesülését tételezi fel, mint bármely más politikai egységé: doktrína, program, anyagi források, tagság, jelenlét és hozzáértő személyiségek stb. A mai román társadalom nagy problémája azonban az, hogy a minőségi emberek, a szakemberek alig vesznek részt a politikai életben. Mert nem bíznak a politikai osztályban és a rendszer stabilitásában (ismerek olyan esetet, amikor egy házaspárnak csak egyik tagja iratkozott be egy pártba, hogy ha visszafordul a „történelem ke-reke”, a másik fél vigyázhasson a gyermekekre...). Azt is láthatjuk, hogy a demokrácia, ha nem törődnek vele, törékennyé válik, megmutatja reverzibilitását. Ilyen körülmények között feltehető, hogy a bizalmatlanságon alapuló részt nem vétel hangsúlyosabbá válik. Úgy vélem, ez a legfőbb akadálya annak, hogy egy regionális politikai projekt megvalósuljon. Meglátjuk, van-e elég energia és szolidaritás egy ilyesfajta lépés megtételére.

Fordította: B. O.